

Να διαβάσουμε το «Για την αναπαραγωγή»

«Οι άνθρωποι θεωρούν εσφαλμένα ότι είναι ελεύθεροι. Και αυτή η άποψη τους οφείλεται αποκλειστικά στο ότι γνωρίζουν τις πράξεις τους αλλά αγνοούν τις αιτίες που καθορίζουν τους ίδιους», Σπινόζα, Ηθική, Τμήμα II.

Το «Για την αναπαραγωγή» εκδίδεται στα ελληνικά από τις Εκδόσεις *Εκτός Γραμμής* για πρώτη φορά 56 χρονιά μετά από τη συγγραφή του χειρόγραφου και 30 χρόνια έπειτα από την έκδοση του στα γαλλικά το 1995 — πέντε χρονιά μετά τον θάνατο του Λουί Αλτουσέρ. Η έκδοση έρχεται ως μέρος μίας ευρύτερης εκδοτικής προσπάθειας επανένταξης της αλτουσεριανής προβληματικής στο ελληνικό κοινό και, ευελπιστούμε, στο εργατικό κίνημα. Αυτή τη φορά εισάγοντας ένα από τα πιο εμβληματικά έργα του Αλτουσέρ, το χειρόγραφο «Για την αναπαραγωγή» που παρότι δεν εκδόθηκε ποτέ, μία μικρή σύνοψη του αποτέλεσε το «Ιδεολογία και ΙΜΚ» ίσως ένα από τα πιο επιδραστικά έργα του Γάλλου φιλοσόφου στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και αρχές της δεκαετίας του 1970.

Φυσικά πολλά έχουν αλλάξει από αυτές τις δεκαετίες, βεβαιότητες και πεποιθήσεις έχουν καταρρεύσει, ο υπαρκτός σοσιαλισμός είναι κομμάτι της ιστορίας και αν ήδη τότε ο Αλτουσέρ διακήρυσσε την «Κρίση του Μαρξισμού», στο σήμερα κάποιος μπορεί να πει, αρκετά δόκιμα, ότι ο μαρξισμός, τουλάχιστον ως ιδεολογία μαζών, βρίσκεται σε εξαιρετικά δυσμενή θέση. Ποια είναι όμως αυτά τα «χαρακτηριστικά» του μαρξισμού που τον έφεραν σε αυτή την κρίση; Σκοπός αυτού του κειμένου είναι να αναδείξει τη σημασία του «Για την αναπαραγωγή», όχι απλά ως το εννοιολογικό πλαίσιο καλύτερης κατανόησης του «Ιδεολογία και ΙΜΚ» αλλά και ως την πολιτικά αναγκαία συμπλήρωση του ώστε να κατανοηθεί η πραγματική πολιτική παρέμβαση του Αλτουσέρ σε εκείνη την περίοδο αλλά και η ευρύτερη ανάδειξη των ορίων του σύγχρονου μαρξισμού.

Το ιστορικό πλαίσιο καθορίζεται από το 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ το 1956 που αποτέλεσε σημείο καμπής για τον σοβιετικό σοσιαλισμό. Εκεί έγινε δημόσια κριτική στην προσωπολατρία του Στάλιν, ανοίγοντας τον δρόμο για διάλογο και μεταρρυθμίσεις. Η Σοβιετική Ένωση, παρά τις καταστροφές του πολέμου, είχε εξελιχθεί σε παγκόσμια δύναμη και προωθούσε το σύνθημα «τα πάντα για τον άνθρωπο», τονίζοντας τον σεβασμό στη νομιμότητα και την αξιοπρέπεια του ατόμου. Το κράτος παρουσιαζόταν πλέον ως κράτος όλου του λαού, ενώ τα κόμματα της εργατικής τάξης γιόρταζαν την κατάκτηση του σοσιαλιστικού ανθρωπισμού. Για τον Αλτουσέρ αυτή η άνθιση του ανθρωπιστικού μαρξισμού και η κριτική στο σοβιετικό καθεστώς που συνεπαγόταν, ήταν στην καλύτερη υποκριτική

-καθώς ήταν επιφανειακή- και στη χειρότερη θεωρητικά καταστροφική καθώς ενσωματωνόταν στην αστική ιδεολογία. Όπως αναφέρει η Μάρτα Χάρνεκερ:

«Ο Αλτουσέρ, παρατηρώντας πόσο ισχυροί είναι οι προβληματισμοί αυτοί στους κύκλους της μαρξιστικής διανόησης, βλέπει καθαρά ότι ο δρόμος αυτός οδηγεί σ' ένα θεωρητικό αδιέξοδο που θα μας εμποδίσει να προχωρήσουμε πέρα από την απλή αναγνώριση των σφαλμάτων της σταλινικής περιόδου, στην κατανόηση και ανάλυσή τους. Ο Αλτουσέρ είναι πεισμένος ότι τα προβλήματα αυτά δεν θα λυθούν αν οι διανοούμενοι είναι προσηλωμένοι σε στοχασμούς γύρω από τον άνθρωπο. Αντίθετα, μπορούν να αναλυθούν και επιλυθούν μόνο με τη μελέτη των υλικών συνθηκών που τα προκάλεσαν. Οι συνθήκες αυτές σχετίζονται με τις σχέσεις παραγωγής στις σοσιαλιστικές χώρες: την απουσία συσχέτισης μεταξύ νομικής ιδιοκτησίας και πραγματικής ιδιοποίησης, όπως και μεταξύ της επικράτησης του σταλινισμού και της κοινωνικοποίησης των παραγωγικών δυνάμεων, το πρόβλημα του καταμερισμού εργασίας, που συνδέεται με τον ιδεολογικό μηχανισμό του κράτους, τη σχέση μεταξύ του μοναδικού κόμματος και του κράτους καθώς και τις συνέπειες αυτής της σχέσης».

Ο Αλτουσέρ ορμώμενος από μία συγκεκριμένη αντίληψη της επιστήμης -που βασίζει τον ορισμό της με βάση το αντικείμενο της- ξεκαθαρίζει: κάθε επιστήμη εγκαινιάζεται με μια «τομή», δεδομένου ότι οφείλει να «αλλάξει έδαφος», να εγκαταλείψει το παλιό έδαφος των προεπιστημονικών εννοιών, οι περισσότερες από τις οποίες είναι ιδεολογικές, ώστε να οικοδομηθεί πάνω σε νέες θεωρητικές βάσεις: αυτή η διάκριση παίρνει τη μορφή μίας θεωρητικής και ιστορικής «ποιοτικής» ασυνέχειας που μπορούμε μαζί με τον Μπασελάρ να την χαρακτηρίσουμε με τον όρο της «επιστημολογικής τομής» (Αλτουσέρ 1978, σελ. 167). Από την άλλη, η Φιλοσοφία δεν παράγει γνώση αλλά θέσεις (Althusser, 1990, σελ. 73). Σε αυτό το σημείο λοιπόν παρουσιάζουμε την πρώτη θέση της φιλοσοφικής παρέμβασης του Αλτουσέρ:

Θέση 1: Η θεωρία του Μαρξ δεν εκκινεί από τον άνθρωπο αλλά από την ιστορική δομή των κοινωνικών σχέσεων.

Φυσικά αποτελεί κυρίαρχα μία πολιτική θέση, από τη σκοπιά ενός φιλόσοφου καθώς βάζει την αναγκαία διαχωριστική γραμμή απέναντι στην κυρίαρχη αντίληψη του μαρξισμού για τη φύση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Το ζήτημα των σχέσεων παραγωγής στα σοσιαλιστικά καθεστώτα, όπως συνοπτικά αναφέρθηκε παραπάνω, αναλύεται υπό αυτό το πρίσμα στο κεφάλαιο 5 για το δίκαιο που μπορεί να βρει ο αναγνώστης στην παρούσα έκδοση του *Εκτός Γραμμής* αλλά χάνεται στο *Ιδεολογία και ΙΜΚ*.

Από τη Θέση 1 ξεπηδά ως προϋπόθεση η Θέση 2: *Πολεμική απέναντι στον ιστορικισμό.*

Μια υλιστική θεωρία δεν μπορεί να είναι σχετικιστική επομένως οφείλει να είναι θεωρητικά αντι-ιστορικιστική. Σε κάθε άλλη περίπτωση, η ίδια η θεωρία προσδιορίζεται ιστορικά χάνοντάς τον καθολικό χαρακτήρα της.

Σε αντίθεση του ιστορικισμού, μια επιστημονική προσέγγιση αφορά «την παραγωγή ενός συστήματος βασικών θεωρητικών εννοιών το οποίο απαντά σε μία τελείως διαφορετική

πραγματικότητα της ιστορίας, η ιστορία ως διαδικασία της ανάδυσης, συγκρότησης (και εξαφάνισης) των κοινωνικών σχηματισμών των οποίων οι τρόποι παραγωγής έχουν «πραγματοποιηθεί», η ενότητα των σχέσεων παραγωγής και των παραγωγικών δυνάμεων, η ιστορία “οδηγούμενη” από την πάλη των τάξεων» (Althusser, 2020). Μιλάμε λοιπόν για τον Ιστορικό Υλισμό, την επιστήμη που θεμελίωσε ο Μαρξ. Για την καλύτερη κατανόηση αυτής της θέσης κρίνεται σημαντικό το Κεφάλαιο 2 (Για τον Τρόπο Παραγωγής) που δεν εντάχθηκε ποτέ στο Ιδεολογία και ΙΜΚ.

Θέση 3: Πολεμική απέναντι στον οικονομισμό, δηλαδή στη βασική επιρροή της κυρίαρχης ιδεολογίας στον μαρξισμό. Μία ιδεαλιστική φιλοσοφία, ως επί το πλείστο δάνειο από την εγγεληνή φιλοσοφία, που μειώνει την ιστορική διαλεκτική σε μία προοδευτική εναλλαγή τρόπων παραγωγής, εναλλαγή που δημιουργείται από τη διεύρυνση των παραγωγικών δυνάμεων.

Μια από τις κύριες συνέπειες του «οικονομισμού» είναι -επειδή καθορίζει την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σαν κινητήρια δύναμη της ιστορίας- να εμφανίζει την πολιτική ταξική πάλη σαν το άμεσο προϊόν των οικονομικών αντιφάσεων. Έτσι οι αντιφάσεις αυτές υποτιθέμενα «παράγουν» το σύνολο των κοινωνικών μετασχηματισμών και, «όταν έρθει η ώρα», τους επαναστατικούς αγώνες. «Η εργατική τάξη φαίνεται, λοιπόν, πως μπορεί να ωθηθεί αυθόρμητα προς την επανάσταση (η συγκρότηση ενός προλεταριακού κόμματος είναι, τότε, δευτερεύουσα). Η ίδια προβληματική τείνει να αρνηθεί ότι άλλες, εκμεταλλευόμενες και καταπιεζόμενες τάξεις, έκτος από το προλεταριάτο, μπορούν να αγωνιστούν για τον σοσιαλισμό». (Μπετελέμ, 2010, σελ. 47)

Όσα περιεγράφηκαν -που συνοπτικά παρουσιάσαμε σε τρεις Θέσεις, ως τους βασικούς πυλώνες της σκέψης του Αλτουσέρ- επενεργούν συνεχώς στις αναλύσεις του *Για την αναπαραγωγή*. Αποτελούν παρεμβάσεις του Αλτουσέρ που μέσα από τα κείμενα του μέχρι και το 1969 και μέσα από την ερευνητική δουλειά που οδήγησε στη συγγραφή του *Για την αναπαραγωγή*, φανέρωναν ξεκάθαρα την προ-οικονομία μίας σύγκρουσης στο εσωτερικό του κόμματος αλλά κυρίως τη δημιουργία της αλτουσεριανής προβληματικής και θεωρίας.

Το «Για την αναπαραγωγή» γράφεται ένα χρόνο μετά τα γεγονότα του Μάη του '68 και ενώ η πολιτική αντανάκλαση της Πολιτιστικής Επανάστασης έχει ήδη φτάσει στην Ευρώπη. Ο Αλτουσέρ αρνείται να ακολουθήσει πολλούς από τους μαθητές του προς τις πολυάριθμες μαοϊκές οργανώσεις που κατακρίνουν το ρεβιζιονισμό και καθεστωτισμό του ΚΚΓ, ενώ την ίδια στιγμή έρχεται σε μία θεωρητική και πολιτική σύγκρουση με την κυρίαρχη γραμμή του κόμματος -που επιμένει να μένει μέλος του- γύρω από την έννοια της Δικτατορίας του Προλεταριάτου, έννοια που λίγα χρόνια μετά το κόμμα θα αναιρέσει, ως θέση δογματική. Η θεωρητική τεκμηρίωση της Δικτατορίας του Προλεταριάτου και η πολιτική υπεράσπιση της αποτελεί τον επίκεντρο του έργου του Αλτουσέρ κυρίως τη δεκαετία του '70.

Ο αναγνώστης του βιβλίου έρχεται αντιμέτωπος εξ αρχής με μία γλώσσα στρατευμένη. Η ίδια η θεωρία του Αλτουσέρ γύρω από το κράτος και τους μηχανισμούς του συνεπάγεται την επιβολή μίας «διαχωριστικής γραμμής» από τους νέος φιλοσόφους της καθαρής εξουσίας αλλά και του

ακμάζοντας τότε ευρωκομμουνισμού, που αμφισβητεί την αναγκαιότητα για ρήξη με το κράτος. Ο Αλτουσέρ γράφει: «Πρόκειται για στοιχειώδη αλήθεια του μαρξισμού. Και όσοι την αμφισβητούν σήμερα δεν είναι τίποτε άλλο, από αυτή την άποψη, από απλοί και καθαροί αναθεωρητές. Πράγματι, το καθοριστικό σε τελική ανάλυση, και άρα το πρώτο, είναι η εκμετάλλευση, και όχι η καταστολή. Το καθοριστικό σε τελική ανάλυση είναι οι σχέσεις καπιταλιστικής παραγωγής (οι οποίες είναι και σχέσεις της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης). Το καθορισμένο, και άρα το δεύτερο, είναι η καταστολή, δηλαδή το κράτος, που είναι το έσχατο κέντρο της, απ' όπου εξαντλούνται όλες οι μορφές καταστολής -είτε πρόκειται για την άμεση φυσικοσωματική (αστυνομία, στρατός, δικαστήρια κ.λπ.) είτε για την έμμεση φυσικοσωματική (διοίκηση) καταστολή από τον κατασταλτικό μηχανισμό του κράτους - και όλες οι μορφές της ιδεολογικής καθυπόταξης από τους Ιδεολογικούς Μηχανισμούς του Κράτους.» (Αλτουσερ 2025, σελ. 246-247)

Ο Αλτουσέρ περνάει σε μία περιγραφή πέρα από τη μεταφορά Βάση-Εποικοδόμημα που διαμορφώνει αναλυτικά μέσα από την ανάλυση για το Κράτος και τη θεωρία του περί της Ιδεολογίας και την έννοια των ΙΜΚ, που αποτελούν κομμάτι του κρατικού μηχανισμού, δηλαδή συνιστούν στοιχεία της αναπαραγωγής των όρων παραγωγής. Ήδη στο «Ιδεολογία και ΙΜΚ» εισαγόμαστε σε μία υλιστική θεωρία της Ιδεολογίας (Η Ιδεολογία δεν έχει Ιστορία- Η υλική ύπαρξη της Ιδεολογίας - Η Ιδεολογία εγκαλεί τα άτομα ως υποκείμενα). Ωστόσο η περεταίρω περιγραφή αυτών των ΙΜΚ (Πολιτικού ΙΜΚ, Συνδικαλιστικού ΙΜΚ, Εκπαιδευτικού ΙΜΚ κλπ.), είναι που δίνουν τα απαραίτητα εργαλεία κατανόησης της φύσης τους, και τον τρόπο που η ταξική πάλη επενεργεί στο εσωτερικό τους. Με λίγα λόγια είναι το «Για την αναπαραγωγή» που, μέσα από την εμβάθυνση της περιγραφής αλλά και τη συνεχή πολιτική, ταξική θέση του συγγραφέα, καταφέρνει να φέρνει την ταξική πάλη στο επίκεντρο της ανάλυσης σε αντίθεση με μια ομολογούμενη θεωρησιακή / λειτουργιστική παρέκκλιση που είναι ορατή στο «Ιδεολογία και ΙΜΚ»

Η ιδεολογία που θέτει σε κίνηση τα υποκείμενα, τροφοδοτεί τους «ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους» (ΙΜΚ), οι οποίοι «πραγματώνουν» την «ιδεολογία του κράτους». Τέτοιοι μηχανισμοί και το καύσιμο με το οποίο λειτουργούν - δηλαδή η Κρατική Ιδεολογία- «δεν είναι υλικά θεμελιωμένοι στην ύπαρξη του κράτους», αλλά στην «οικονομική ταξική εκμετάλλευση», η οποία, κρίσιμα, γεννά επίσης ταξικές ιδεολογίες εκτός του κράτους. Υπό τον καπιταλισμό, οι ΙΜΚ μετασχηματίζουν αυτή την οικονομική αντίθεση σε μέσα κυριαρχίας άλλων ιδεολογιών, εξωτερικών προς την αστική ιδεολογία. Το κάνουν αυτό για έναν λόγο που εξηγεί επίσης την ύπαρξη (του υπόλοιπου) του κράτους: σε μια ταξική κοινωνία, η εγγενώς αντιφατική σχέση μεταξύ εκμεταλλευτών και εκμεταλλευόμενων που επικρατεί στην «ένωση» των στοιχείων που είναι γνωστά ως οικονομικός τρόπος παραγωγής δεν μπορεί να διατηρηθεί μόνο μέσω οικονομικών μέσων κυριαρχίας. (Goshgarian, 2006).

Η οικονομική ταξική πάλη, επομένως, υπάγεται στις σχέσεις παραγωγής/εκμετάλλευσης που καθορίζουν, εντέλει, τη σύνθετη ενότητα του κράτους, η οποία εξαρτάται για την επιβίωσή της από το κράτος που απορρέει απ' αυτές — δηλαδή, από τις συμπληρωματικές πολιτικές και ιδεολογικές σχέσεις κυριαρχίας που διασφαλίζουν την αναπαραγωγή τους. Αν το κράτος αποτελεί τη

«συμπύκνωση» (Ένγκελς) ενός κοινωνικού σχηματισμού είναι λόγω του ρόλου του στην αναπαραγωγή των εκμεταλλευτικών σχέσεων και επομένως στην κεντρικότητα του όσον αφορά την πολιτική ταξική πάλη.

Ο Αλτουσέρ στο «Για την Αναπαραγωγή» το ονομάζει αυτό ως το «παράδοξο» του καπιταλιστικού κράτους. Για να τερματιστεί η εκμετάλλευση, είναι πρώτα αναγκαίο να αποδομηθεί το κράτος το οποίο, παραγόμενο από αυτήν, εποπτεύει τη λειτουργία της, το κεντρικό στήριγμα της δικτατορίας που διατηρεί το καπιταλιστικό οικονομικό καθεστώς. (Goshgarian,2006).

Οι ΙΜΚ είναι τα πεδία του κράτους που συντελείται η ταξική πάλη, «ξεδιπλώνεται στους κόλπους τους και στις μορφές τους ένα σημαντικό μέρος του «πολέμου μακράς διαρκείας» ωστόσο είναι ο δομικός χαρακτήρας της Κρατικής - Κυρίαρχης- Ιδεολογίας που απαιτεί την πολιτική αναγκαιότητα να βλέπουμε την ταξική πάλη και εξωτερικά αυτών, αλλά και την αναγκαιότητα σύγκρουσης, αντικατάστασης με προλεταριακούς ΙΜΚ, και μαρσμού τους μαζί με το κράτος.

Τα ως άνω αποτελούν τη θεμελίωση της θέσης περί του πρωτείου της πολιτικής ταξικής πάλης στους καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς, θέση που βάζει το κράτος στο επίκεντρο της ταξικής πάλης ως σε τελική ανάλυση το αντικείμενο της, και δευτερευόντως ,και μόνο μερικά, ως το πεδίο διεξαγωγής της, χωρίς ποτέ να ξεχνά ότι η βάση οποιασδήποτε πάλης είναι η καθοριστική σε τελική ανάλυση οικονομική ταξική πάλη. Αυτή είναι η πολιτική παρέμβαση του Αλτουσέρ , και το «Για την αναπαραγωγή» η θεωρητική τεκμηρίωση της.

Όπως εξηγεί ο ίδιος ο Αλτουσέρ, και έγινε προσπάθεια να αποτυπωθεί παραπάνω, η έρευνα γύρω από την αναπαραγωγή (την ίδια την προϋπόθεση για την ύπαρξη της παραγωγής - δηλαδή της εκμετάλλευσης) μας φέρνει αντιμέτωπους με την προβληματική του κράτους. Χωρίς να προηγείται μία ολοκληρωμένη θεωρία για το κράτος, η έρευνα που θα διαβάσει ο αναγνώστης στο «Για την αναπαραγωγή» φέρνει τον Μαρξισμό «στα όρια του» και δημιουργεί ενδεχομένως θεωρητικά ζητήματα, όντας μία έρευνα που στόχευε να διανοίξει ένα δρόμο καθόλου ξεκάθαρο.

Το «Ιδεολογία και ΙΜΚ» διαβάστηκε από πολλούς, πυροδότησε συγκρούσεις, απέκτησε πολέμιους και φίλους, κυρίως όμως με μία σχολαστικότητα για μία θεωρία εκτός της πολιτικής παρέμβασης που ο Αλτουσέρ αποσκοπούσε. Η πρωτοκαθεδρία των σχέσεων παραγωγής επί των παραγωγικών δυνάμεων, συνεπάγεται μία υλιστική ανάλυση για την ταξική πάλη απέναντι στον Θετικισμό / Φορμαλισμό -που ενυπάρχει και μέσα στο Μαρξισμό- που διακηρύσσει ότι για να υπάρχει μία επιστήμη οφείλει να είναι αιτιοκρατική. Αν αυτή η θεωρία προσεγγίζει τα αίτια μέσα από τις μορφές τους -τις κοινωνικές τάξεις μέσα από τα «κατάλληλα αποτελέσματα τους»-, αυτό γίνεται μόνο ως ένα απαραίτητο βήμα για τη συγκρότηση του υλισμού του «αστάθμητου», μία θεωρία ανάλυσης της ταξικής πάλης και των τάσεων που αυτή δημιουργεί, όχι της έκβασης της ταξικής πάλης καθώς η έκβαση καθορίζεται σε τελική ανάλυση από την πολιτική πρακτική των ίδιων των δρώντων.

Έτσι λοιπόν, η ανάγνωση του «Για την αναπαραγωγή» πρέπει να έχει ένα χαρακτήρα πολυσχιδή: να διαβάζεται ως μία φιλοσοφική πραγματεία, μία σημαντική θεωρητική συμβολή στο Μαρξισμό (με τα

όρια του) και πάντα ως ένα πολιτικό εγχειρίδιο, που παίρνει ταξική θέση. Σε τελική ανάλυση, γραμμένο από έναν Μαρξιστή Φιλόσοφο που σε πείσμα των καιρών δεν σταμάτησε ποτέ να είναι Λενινιστής και κυρίως να μιλάει με γνώμονα την Επανάσταση.

Βιβλιογραφία:

Αλτουσέρ, 1983: Στοιχεία Αυτοκριτικής, Λουί Αλτουσέρ, Εκδόσεις Πολύτυπο, 1983.

Althusser, 1990: Philosophy and the spontaneous philosophy of the scientists, Louis Althusser, Verso 1990.

Αλτουσέρ 1978: Για τον Μαρξ, Λουί Αλτουσέρ, Γράμματα, 1978.

Althusser 2020: To Gretzky (1973) στο Louis Althusser, History and Imperialism , Polity Press, 2020.

Goshgarian 2006: Στο Louis Althusser, Philosophy of the encounter, Verso, 2006.

Μπετελέμ, 2010: Σαρλ Μπετελέμ, Οι ταξικοί αγώνες στην ΕΣΣΔ. 1^η Περίοδος, Εκδόσεις Κουκκίδα, 2010.

Αλτουσέρ 2025: Λουί Αλτουσέρ, Για την Αναπαραγωγή , Εκτός Γραμμής, 2025.

Σημειώσεις

ΑΛΤΟΥΣΣΕΡ ΚΑΙ Ο «ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ ΑΝΤΙΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ» ΤΟΥ ΜΑΡΞ της *Marta Harnecker* , Θέσεις Τεύχος 87.

Η Μεγάλη Προλεταριακή Επανάσταση στην Κίνα ξεκίνησε το 1966.

«Από την άλλη, το μείζον μειονέκτημα αυτής της αναπαράστασης της δομής κάθε κοινωνίας με τη χωρική μεταφορά του οικοδομήματος έγκειται προφανώς στο γεγονός ότι είναι μεταφορική: ότι δηλαδή παραμένει περιγραφική.» (Αλτουσέρ, 2025 : σελ. 141)

Το περί παρέκκλισης, ρασιοναλιστικής- θεωρησιακής γίνεται από τον ίδιο τον Αλτουσερ στο « Στοιχεία αυτοκριτικής» αναφερόμενος στα έργα του « Για τον Μαρξ» και «Να διαβάσουμε το κεφάλαιο» ωστόσο διαβάζοντας τον ίδιο: « πρωτοκαθεδρία της θεωρίας έναντι της πρακτικής, μονόπλευρη εμμονή στη θεωρία (Αλτουσέρ, 1983, σελ.39) μπορούμε να πούμε ότι εφάπτεται και με την έκδοση του « Ιδεολογία και ΙΜΚ» έναντι του « Για την Αναπαραγωγή» . Είναι πεποίθησή μας ότι η απάντηση απέναντι στις κατηγορίες περί Λειτουργισμού στο « Σημείωση για τους ΙΜΚ» ίσως να μην χρειαζόταν ποτέ αν είχε εκδοθεί στην ολότητα του το «Για την αναπαραγωγή».

Διαβάζουμε χαρακτηριστικά: Στο πλαίσιο ενός Καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού αυτό σημαίνει: αφενός, καπιταλιστική ταξική πάλη για τη διατήρηση της κρατικής εξουσίας και την ενδυνάμωση των κρατικών μηχανισμών (ακόμα και μέσω μεταρρυθμίσεών τους), αφ' ετέρου προλεταριακή ταξική πάλη για την κατάληψη της κρατικής εξουσίας, την καταστροφή των αστικών κρατικών μηχανισμών, και την αντικατάστασή τους, σε συνθήκες δικτατορίας του προλεταριάτου, από προλεταριακούς μηχανισμούς (Αλτουσέρ 2025, σελ. 280)